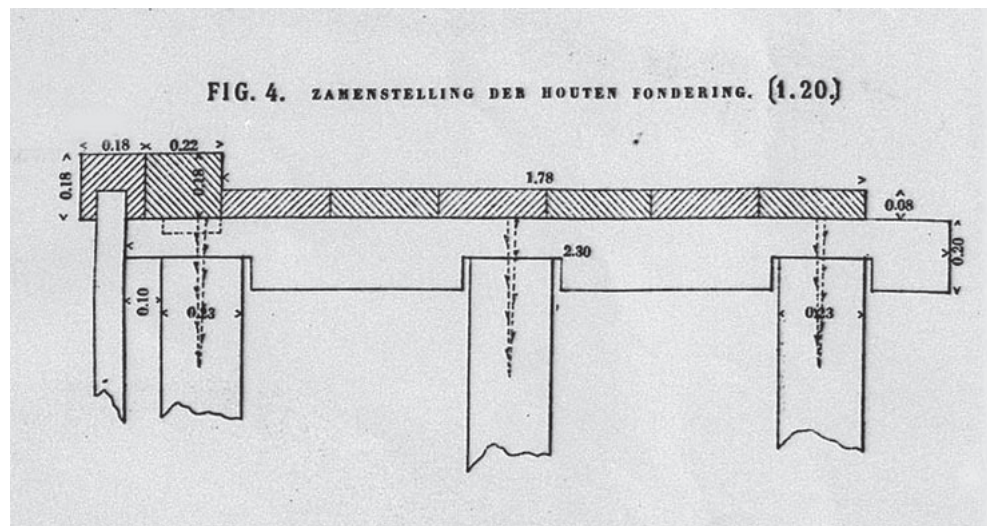

de ontmanteling van de Vesting Amsterdam

Euwenlang was Amsterdam omringd door een solide uitzierende omwalling met op regelmatige afstanden bastions, die in Amsterdam overigens ijzerenheinig bolwerken genoemd werden. Dat heeft menig vijand ontmoedigd om ook maar iets te proberen. De middelen die deze vijanden ter beschikking stonden werden beter en krachtiger, maar de stad loste dit op door het verbreden van de vestinggracht en onderhandelen met de vijand. Tot de Fransen eind 18e eeuw kwamen en men hen de sleutel aan de Muiderpoort kwam aanbieden. De test werd nog even uitgesteld! De nieuwe overheerser schamperde dat dit soort verdedigingswerken niet meer zouden standhouden bij toekomstige belegeringen en in plaats van werk te maken van nieuwe verdedigingswerken gelaste men de sloop van de oude. De stad, die door Napoleon beroofd was van de vergaarde kapitalen en middelen was verarmd. Men maakte inderdaad een begin met het slopen en dat ging door toen de Fransen met de staart tussen de benen in 1813 vertrokken.

Inleiding

De vesting Amsterdam was omgeven door een aarden wal die met steen bekleed was. Ze stond op een fundament van een negen meter breed plankier op 100.000 palen met dwarsliggers (kespen). Op het houten plankier werden welfbogen gemetseld, per bastion 44 en per courtine 47. Een courtine of gordijn was de rechte muur tussen twee bastions. Over de welfbogen werd aarde gestort waardoor de wal ontstond. Die werd aan de buitenzijde voorzien van een bakstenen bekleding.

Ooit was dit het grootste bouwkundige project in de Republiek geweest, maar eind 18e, begin 19e eeuw verloederde het door geldgebrek en de onwil om iets te verbeteren wat nog nooit enige dienst bewezen had. Niemand die daarin nog wilde investeren, liever brachten de rijke burgers hun geld onder in booming economieën als de kersverse Verenigde Staten. Kortzichtig, inderdaad!

- ▲ Consternatie ontstond door de van z'n fundament glijdende Muiderpoort
- ◀ Het standaard fundament van bolwerken en muren: een houten plankier op kespen en palen; de opmeting is gedaan in 1874 t.g.v. de bouw van het Rijkskledingmagazijn

Vooraf de courtines van het bolwerk Diemen tot de Zuiderzee waren op slechte bodem gebouwd en daar ontstonden ook de eerste problemen. Er zijn berichten van hele stukken muurwerk tussen de bolwerken Muiden en Diemen die voorover in de vestgracht vielen. En dan niet te vergeten de Muiderpoort zelf die in 1769 achterover van het fundament gleed en herbouwd moest worden. Iets dergelijks gebeurde in het laatste stuk omwalling tussen de Nieuwe Vaart en

- ▲ Nogmaals de ingestortte Muiderpoort, nu van de andere kant gezien. Ook de brug oiver de Singelgracht was ingestort
- De buitendijkse bastions waren heel wat eenvoudiger van vorm. De courtines waren van opgeworpen aarde zonder stenen bekleding; alleen de bastions hadden een stenen bescherming maar waren aanzienlijk minder hoog

bolwerk Zeeburg. Daar was de stenen bekleding van de courtines achterwege gebleven, alleen de bastions waren verstevigd. De aarden wal verzakte en stortte in de vestgracht. Die laatste werd daar bijna volledig door gedempt en dit bleek een ideale smokkelroute de stad in, om de stedelijke accijnzen te ontlopen.

Na de voltooiing van de omwalling van de Derde Uitleg waren enkele wijzigingen aangebracht. Er waren voor de arbeiders die buiten de muren werkten zogenaamde manpoorten gemaakt. Dat waren openingen in de muur die met een hek afgesloten konden worden. Dat waren de Zaagmolenpoort voor de molenknechten die de houtzaagmolens bedienden en de Raampoort waardoor de arbeiders aan de vele takken van lakenindustrie hun werk konden bereiken.

Raampoort

Deze poort was in de omwalling, die in 1612-1613 werd opgeworpen, niet voorzien. In de Jordaan woonden al – en kwamen na 1614 nog veel meer – arbeiders te wonen die buiten de nieuwe omwalling werkten. Voor de Raampoort kwamen “de ramen” van de textielnijverheid. Die waren na 1585 van de velden buiten de Kloveniersburgwal verdreven en vonden in de Stads- en Godshuispolder een nieuwe plek. Voor het personeel dat uit de stad moest komen was de omweg over de Haarlemmer- of Leidsepoort veel te ver en daarom werd er een manpoort door de wal gemaakt. De wal is aanvankelijk

slechts van aarde en zou pas ná 1670 in een stenen wal veranderen. Als extra had de Raampoort naast de manpoort ook nog een waterpoort, zodat kleine schepen van buiten de stad binnen konden varen en via de Lijnbaansgracht of rechtdoor de Bloemgracht de stad bereiken. In 1844 werd de in slechte staat verkerende Raampoort deels ontmanteld en vervangen door een hek. Eind 1855 besloot de gemeenteraad de restanten te slechten. Het moest op ‘n koopje,

- ▲ De Raampoort van binnen gezien met in de voorgrond de Lijnbaansgracht
- ◀ Van de Raampoort (met daarachter bolwerk Rijkshoofd) voerde een 87 meter lange brug met twee wipbruggen naar de Buitensingel; die brug werd vernieuwd waarbij er eerst twee landhoofden werden geplempt met daartussen een veel kortere brug van 42 meter

want het tegelijkertijd ontsluiten van het Rhijnspoorstation kreeg voorrang. In 1875 werd een begin gemaakt met het normaliseren van de Singelgracht tussen Raampoort en Kattensloot. Dertig meter buiten de courtines werd de Singelgracht recht getrokken door enerzijds gracht te dempen tussen de bolwerken en anderszijds het weggraven van de resten van die bolwerken. Tevens werd de gracht versmald tot 30 meter bij de Raampoort. In 1887 begon de bouw van de politiepost *Raampoort* en de herinrichting van de doorvaart en het landhoofd voor een nieuwe brug. Nog steeds kan men van de Lijnbaansgracht hier naar de Singelgracht varen via een door de Marnixstraat overkluisde doorvaart, de Bullebakssluis.

- ▲ *De voormalige Raampoort in 1915; het Westerkerkhof op bolwerk Rijkeroord is veranderd in het Tweede Marnixplantsoen en molen De Bloem verhuisde naar de Haarlemmerweg*
- *De Singelgracht met vooraan bolwerk Slotermeer en in de verte bolwerk Karthuizers met stellingmolen De Kat; daartussen de Zaagmolenpoort met een vergelijkbare brug als bij de Raampoort*

Zaagmolenpoort

Ter gelegenheid van de inrichting van een gebied met 34 zaagmolens buiten de stad kwam in 1630 tussen de bolwerken Slotermeer en Karthuizers een manpoort, de Zaagmolen(s)poort. De stad wilde voor gezaagd hout zelfverzorgend zijn en niet afhankelijk van import uit bijvoorbeeld de Zaanstreek. De erven werden zelfs gratis ter beschikking gesteld, zolang er maar hout gezaagd werd. De poort bleef lang open voor het werkvolk maar werd in 1850 samen met de belendende muren gesloopt. Op de geslechte courtines werd de eerste sociale woningbouw gerealiseerd door particuliere woningbouwverenigingen.

▲ Rieke legde op dit panorama van de Zaagmolenbuurt het merendeel van de in totaal 34 molens vast; in de voorgrond de Singelgracht met daarachter de Buitensingel

◀ De Zaagmolenpoort, gezien over de Lijnbaansgracht en Schans; hier is nu het Marnixplein

▶ Restant van de Zaagmolenpoort na de afbraak in 1850; in de achtergrond molen De Hooiberg op bolwerk Sloterveer

Frederik Hendrikplantsoen

Zaagpoort

Singelgracht

Marnixstraat

Westerstraat

Theo Bakker's Domein

Op deze site vindt u makkelijk leesbare maar toch informatieve verhalen over de ontstaansgeschiedenis van Amsterdam. Ze zijn onderverdeeld in rubrieken als Middeleeuwen, godsdiensten, nijverheid en handel, transport, openbaar vervoer, haven, watermanagement, stadsuitleg, annexaties, verkeersdoorbraken, chroniquers en allerlei andere zaken.

Klik hier voor een overzicht van alle PDF's op deze site

